

Artikkeleita opetusalan työolobarometristä: lukio

Muutokset ja suuri työmäärä leimaavat lukioden työoloja ja kuormittavat opetushenkilöstöä

Opetus ja kulttuuriministeriö julkaisi tammikuussa 2023 Sivistyskatsauksen¹, joka tarkastelee ministeriön hallinnonalan kehitystä ja tilannetta. Katsaus käy läpi esimerkiksi nuorten kansallisia oppimistuloksia, aikuisten osaamista ja koulutustason kehitystä sekä koulutuksen rahoituksen suhdanteita pitkällä aikajänteellä. Raportti osoittaa oppimis- ja osaamistulosten laskeneen viimeisten vuosikymmenten aikana ja koulutuksen julkisten kustannusmenojen suhteutettuna bruttokansantuotteeseen olevan 2000 –luvun toisella vuosikymmenellä matalammalla tasolla, kuin 1990 – luvulla. Korkeakoulutettujen osuus on kääntynyt laskuun ja koulutetuimmaksi sukupolveksi ovat tällä kehitystrendillä jäämässä 1970 –luvun lopulla syntyneet. Koulutuspolut eriytyvät vahvasti toisella asteella, lukiokoulutus on pääasiallinen väylä korkea-asteelle. Kansallisen osaamis- ja koulutustason nostamisessa lukiot ovatkin avainasemassa.

Uusi, laaja-alaisen osaamisen läpileikkaama, uusia velvoitteita sekä opintorakenteita ja uudenlaisia käsitteitä lukiokoulutukseen tuonut lukioden opetussuunnitelma (LOPS) otettiin käyttöön vuonna 2021². Edellisestä opetussuunnitelmauudistuksesta ehti kulua vain neljä vuotta. Opetussuunnitelmauudistus osui yhteen koronapandemian kanssa, joka pakotti oppilaitokset ottamaan ennalta suunnittele mattoman digitaalisen harppauksen ja kehittämään etäopetusmalleja nopealla tahdilla. Vuonna 2021 astui voimaan myös laajennettu oppivelvollisuuslaki, jonka mukaan nuoren oppivelvollisuus päättyy hänen täyttäessään 18 vuotta, tai suorittaessaan tätä ennen toisen asteen tutkinnon.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ toteuttaa joka toinen vuosi kattavan Opetusalan työolobarometrikyselyn. Vuoden 2021 työolobarometritutkimukseen³, kertyi 152 lukioissa työskentelevää vastaajaa. Suurin osa heistä toimi lehtorin tai aineenopettajan tehtävässä, mutta joukossa oli myös sivutoimisia ja päätoimisia tuntiopettajia, opinto-ohjaajia sekä yksittäisiä rehtoreita ja apulaisrehtoreita. Barometrin tuloksissa lukioden kohtaama muutosmyrsky näkyy kasvavana kuormituksena ja työn ilon kokemusten laskuna.

Tässä artikkelissa tarkastellaan lukioden opetushenkilöstön työoloja ja keskeisiä kuormitustekijöitä, sekä niissä havaittuja muutoksia vuosien 2017, 2019 ja 2021 Opetusalan työolobarometreihin sekä jäsenten Fiilismittariin⁴ vuosina 2019–2023 kertyneeseen tietoon pohjautuen.

Lukio-opettajien työaika

Lukioissa työskentelevien kokoaikaisten opettajien viikon työaika oli 43,2 tuntia vuonna 2021. Aika ylittää suomalaisen palkansaaajan keskimääräisen päätyöhönsä käyttämän työajan, joka oli Tilastokeskuksen vuoden 2020 Työvoimatutkimuksen⁵ mukaan 39,2 tuntia viikossa. Kokoaikaisen opettajan työaika oli puolestaan keskimäärin 41,1 tuntia vuonna 2021. Lukioden tulos oli barometriaineistossa korkeimpien joukossa, ainoastaan ammattikorkeakouluista raportoitiin suurempi viikoittainen tuntimäärä, 43,9 tuntia.

¹ Valtioneuvoston Sivistyskatsaus 2023: julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164564

² Opetushallitus, lukion opetussuunnitelman perusteet: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lukion-opetussuunnitelmien-perusteet

³ OAJ, Opetusalan työolobarometri: www.oaj.fi/arjessa/tyohyvinvointi/tutkimustietoa-opetusalan-tyooloista/

⁴ OAJ Fiilismittarista internetsivuilla: www.oaj.fi/jasenyys/fiilismittari/

⁵ Tilastokeskus, 2020 Työvoimatutkimuksen tuloksia: <https://www.stat.fi/til/tyti/2020/index.html>

“Työ on todella mielekästä. Liika työmäärä vain uuvuttaa usein liikaa ja kokee jatkuvaa riittämättömyyttä, koska haluaisi tehdä asiat hyvin ja olla oppilaille se yksi kaivattu aikuinen.”

Lukiossa työskentelevä Fiilismittarin vastaaja kysymykseen “Koetko työsi mielekkääksi?” (10/2022)

Opiskelijaryhmien ulkopuolinen työ vei kokoaikaisilta opettajilta vuonna 2021 keskimäärin 17,7 tuntia viikossa. Lukioissa vastaava luku oli 22,9 tuntia. Opiskelijaryhmien ulkopuolinen työaika oli lukioissa kasvanut vuoden 2019 barometrimittauksesta, jolloin se oli 20 tuntia.

Taulukko 1			
Työhön käytetty aika, tuntia/ viikko, kokoaikaiset opettajat	2021	2019	2017
Lukiot	43,2	41,3	40,8
Kaikki vastaajat	41,1	40,3	41,2

Tilastokeskus: Työvoimatutkimus työviikon työaika			
	2020	2018	2016
Suomalainen palkansaaja	39,2	39,4	37,9

Työn määrä kuormittaa lukiossa työskenteleviä erityisen paljon

Työkuormitusta on selvitetty Barometreissä kolmella kysymyksellä liittyen työmäärään, työntekoa vaikeuttaviin keskeytyksiin ja eri tahojen ristiriitaisiin odotuksiin työssä. Vastaajia on pyydetty arvioimaan kokemaansa kuormitusta asteikolla 1–5 (1=erittäin harvoin, 5= erittäin usein).

Työkuormitus oli vuonna 2021 noussut koko aineistossa vuodesta 2019. Myös lukioissa työskentelevien keskuudessa raportoitiin korkeampaa kuormitusta, kuin edellisessä kahdessa mittauksessa. Osion keskiarvo on pysytellyt kahdessa edellisessä mittauksessa matalampana, kuin koko aineiston keskiarvo, mutta vuonna 2021 se nousi aineiston keskimääräiselle tasolle.

Lukioissa työskentelevistä 68 % raportoi keskeytysten ja 38 % eri tahojen ristiriitaisten odotusten työstä vaikeuttavan työntekoa erittäin tai melko usein.

Erytisen korkeaksi nousi liialliseen työmäärään liittyvä kuormitus, joka raportoitiin lukioissa ja varhaiskasvatuksessa työskentelevien keskuudessa oppilaitosmuodoista korkeimmaksi. Liiallisen työmäärän aiheuttamaa kuormitusta raportoi huomattavasti useampi lukiossa työskentelevä, kuin edellisessä mittauksessa.

Vuonna 2019 52 % lukioissa työskentelevistä vastaajista kertoi, että työtä on erittäin tai melko usein liikaa. Vuonna 2021 vastaava luku oli 67 %. (Taulukko 3.)

Työmäärään liittyviä kuormittumisen kokemuksia on kartoitettu myös OAJ:n jäsenten Fiilismittarissa väittämällä “Tunnen hukkuvani työmäärään”. Lukioissa työskentelevistä suurempi osuus koki hukkuvansa työmääräänsä, kuin vastaajista keskimäärin.

Lukioissa työskentelevistä 50 % koki hukkuvansa, vastaavan luvun koko aineistossa ollessa 44 % (syyskuu 2021).

“Teen, mitä ehdin. Jätän aikaa palautumiselle eli vapaa-ajalle, jotta ehdin enemmän.”

“En opetustyöhön, vaan kaikkeen muuhun. On toimintasuunnitelmaa, tiimiä, LOPS-koulutusta, demokratiaviikkoa, abien buuttausharjoituksia, yo-ohjeiden kertailua...”

Lukiossa työskentelevät vastaajat Fiilismittarin väittämään ”Tunnen hukkuvani työmäärään” (Syyskuu 2021).

Kysymyksen kommentteissa moni, niistä, jotka kokivat hukkuvansa työmäärään, kertoivat sen vaihtelevan. He kokivat työn määrän ylittävän ajoittain siihen käytettävissä olevan ajan. Moni koki työssä tapahtuneiden suurten muutosten, kuten maksuttoman toisen asteen, uuden opetussuunnitelman, sekä ylioppilaskoeuudistuksen lisänneen työkuormaa niin, ettei koe enää pärjäävänsä sen kanssa. Puolestaan ne, jotka kokivat, etteivät huku työmäärään, kertoivat, että tilanne oli hyvä kyseisellä hetkellä, mutta kokivat niin ikään työtähdin ja -määrän vaihtelevan. Osa kertoi rajaavansa työtään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Muutama vastaaja myös kertoi vähentäneensä työtuntejaan ja koki pienemmän työmäärän tukevan jaksamistaan.

Taulukko 2			
Kuormitustekijät työssä*	2021	2019	2017
Lukiot	3,6	3,4	3,5
Kaikki vastaajat	3,6	3,5	3,6

* Mittarissa mukana osiot ”kuinka usein sinulla on liikaa töitä?”, ”kuinka usein erilaiset keskeytykset vaikeuttavat työntekoasi?” ja ”kuinka usein eri tahojen ristiriitaiset odotukset vaikeuttavat työntekoasi?”

Taulukko 3.			
”Kuinka usein sinulla on liikaa töitä?”	2021	2019	2017
Lukiossa työskentelevät			
KA	3,9	3,6	3,8
Erittäin tai melko harvoin	4 %	8 %	6 %
Silloin tällöin	29 %	40 %	30 %
Erittäin tai melko usein	67 %	52 %	65 %
N	149	132	162

*Kuormitusta on arvioitu asteikolla 1–5.

Kiire ja kireät aikataulut kuormittavat lukioissa työskenteleviä

Vuonna 2021 barometrissa kartoitettiin työn kuormittavuutta aiempia tutkimuskertoja laajemmin. Kyselyyn oli lisätty työaikaan ja resursseihin, työn vaativuuteen, työn hallintaan, työn sosiaalisiin suhteisiin sekä muutoksiin ja epävarmuuteen liittyvää kuormitusta selvittävät osiot, joissa kussakin oli useampia aihetta käsitteleviä kysymyksiä. Kuormittumista arvioitiin viisiportaisella asteikolla, jossa 1= kuormittaa erittäin harvoin/ ei ollenkaan ja 5 = kuormittaa erittäin usein.

Lukioissa työskentelevien vastaajien tulokset osioissa pysyivät lähellä kaikkien vastaajien keskiarvoja, mutta kysymyskohtaista vaihtelua oli paljon. Osassa kysymyksistä kuormitus raportoitiin keskimääräistä matalammaksi, osassa taas oppilaitosmuodoista korkeimmaksi.

Työaikaan ja resursseihin liittyvän kuormituksen lukioissa työskentelevien keskiarvoksi tuli 2,8, joka oli hiukan matalampi, kuin koko aineiston keskiarvo 2,9. Kiire ja kireät aikataulut kuormittivat lukioissa työskenteleviä enemmän, kuin missään muussa oppilaitosmuodossa työskenteleviä vastaajia. Osion vastausten keskiarvoksi saatiin 4,2, kun koko aineiston keskiarvo oli 3,9. (Taulukko 3.)

Työn vaativuuteen liittyvän kuormituksen osiossa tarkasteltiin kuormitusta työn yksitoikkoisuuteen, epäonnistumisten pelkoon, työn liialliseen vaativuuteen ja huonoon perehdytykseen uusiin toimintatapoihin liittyen. Lukiovastaajien kokemus koko aineiston kanssa samalla, tai sitä hiukan paremmalla tasolla kaikissa osion kysymyksissä.

Vaihtelun puutetta työssä raportoi kokevansa ainoastaan 5 % lukioissa työskentelevistä vastaajista erittäin tai melko usein.

Taulukko 4.		
Jatkuva kiire ja kireä aikataulu 2021	Lukiossa työskentelevät	Kaikki vastaajat
KA	4,2	3,9
Erittäin tai melko harvoin/ ei koskaan	3 %	8 %
Silloin tällöin	20 %	23 %
Erittäin tai melko usein	77 %	69 %
N	149	1186

**Kuormitusta on arvioitu asteikolla 1–5.*

Toisarvoiset työt kuormittavat oppilaitoksissa, työyhteisöissä on hyvä olla

Työn hallintaan liittyvää kuormitusta kartoitettiin koskien työn hoitamiseksi tarvittavan tiedon saamisen riittämättömyyttä, oman ammattitaidon puutteita, työaikojen epämääräisyyttä riippuvuutta muiden työsuorituksista, toisarvoisia töitä, jotka vievät aikaa ydintyöltä sekä toimeksiantoja muista, kuin omasta yksiköstä. Työaikojen epämääräisyys kuormitti lukioissa työskenteleviä enemmän, kuin vastaajia keskimäärin.

Työaikojen epämääräisyys kuormitti lukioissa työskentelevistä 19 % erittäin tai melko usein, kun koko aineistossa vastaava luku oli 15 %.

Osiossa korkeinta kuormitusta raportoitiin toisarvoisiin töihin liittyen. Kyseinen kuormitus oli korkeaa sekä koko aineistossa, että lukioissa työskentelevien keskuudessa. Lukiovastaajien keskiarvoksi saatiin 3,7, mikä vastasi koko aineiston keskiarvoa.

Toisarvoiset työt, jotka vievät aikaa varsinaiselta työltä kuormittivat 58 % lukioissa työskentelevistä erittäin tai melko usein. (Taulukko 5.)

Työn sosiaalisiin suhteisiin liittyvän kuormituksen osiossa lukiovastaja saivat oppilaitosmuodoista matalimman tuloksen, osion keskiarvoksi tuli 2,4, kun koko aineiston keskiarvo oli 2,5. Osion korkein kuormitus liittyi johtamisen epäjohtonmukaisuuteen, jossa lukiovastajien keskiarvo 2,6 vastasi koko aineiston keskiarvoa.

Epäjohtonmukainen johtaminen kuormitti 25 % erittäin tai melko usein ja 51 % erittäin tai melko harvoin tai ei ollenkaan

“Hyvät kollegat tekevät hyvän yhteisön. Jokainen kantaa oman kuormansa, on valmis auttamaan kaveria ja arvostaa toisen osaamista. Pienessä porukassa se on kullannarvoinen asia...”

“Jos saan tehdä työtäni rauhassa, voin hyvin. Kaikenlaiset jatkuvat mullistukset ja työtovereiden stressi ahdistavat helposti. Jatkuvuus, oikeanlainen pysyvyys ja rentous työssä auttaa paljon.”

Lukiossa työskentelevät vastaajat Fiilismittarin kysymykseen ”Onko sinun hyvä olla työyhteisössäsi” (Tammikuu 2023).

Taulukko 5.		
Toisarvoiset työt vievät aikaa varsinaiselta työltä* 2021	Lukiossa työskentelevät	Kaikki vastaajat
KA	3,7	3,7
Erittäin tai melko harvoin/ ei koskaan	12 %	14 %
Silloin tällöin	29 %	26 %
Erittäin tai melko usein	58 %	60 %
N	148	1181

*Kuormitusta on arvioitu asteikolla 1–5.

Muutokset kuormittavat lukioissa työskenteleviä

Muutoksiin ja epävarmuuteen liittyvän kuormituksen osio käsitti kysymykset työsuhteen epävarmuudesta, liian usein työssä tai työpaikoilla tapahtuvista muutoksista, henkilöstön liiallisesta vaihtumisesta ja työpaikan taloudellisesta epävarmuudesta. Lukioissa työskentelevien keskuudessa kuormitus oli hieman matalampaa, kuin koko aineistossa. Työssä tai työpaikalla liian usein tapahtuvat muutokset kuormittavat kuitenkin lukioissa työskenteleviä huomattavasti keskimääräistä enemmän.

Lukioissa työskentelevien keskiarvoksi saatiin 3,5, luku oli oppilaitosmuodoittain vertailtuna aineiston korkein, koko aineiston keskiarvo oli 2,9. (Taulukko 6.)

Liian usein työssä tai työpaikalla tapahtuvat muutokset kuormittivat 55 % lukioissa työskentelevistä erittäin tai melko usein, vastaava luku koko aineistossa oli 35 %.

Barometrissä selvitettiin vastaajia eniten kuormittavia tekijöitä avokysymyksellä. Lukioissa työskentelevien vastauksissa korostuivat työn muutoksiin liittyvä kuormitustekijät, erityisesti opetussuunnitelmauudistus,

jonka moni koki aiheuttavan paljon lisätyötä. Myös uudet opetusmateriaalit ja ylioppialaskirjoitusten uudistus nostettiin toistuvasti esiin vastauksissa.

Toinen usein lukioissa työskentelevien avovastauksissa mainitsema kuormitustekijä oli liiallinen, ja yhä kasvavaksi koettu, työmäärä. Se liitettiin monissa kommentteissa ydintyön ulkopuolisiin vaatimuksiin tai suuriin opiskelijaryhmiin sekä eritahtisten oppijoiden kasvavaksi koettuun määrään.

”Lukiossa työmäärä on kasvanut järjettömästi: uusi toimimaton lops matematiikassa ja uuden ja vanhan lopsin kurssien ja opintojaksojen vastaavuuden räätälöinti saavat pään sekaisin, oppivelvollisuuden laajentaminen aiheuttaa lisätyötä yhteydenpidossa huoltajien kanssa, jatkuvan arvioinnin vaatiminen lisää työmäärää jne. Harvassa ovat viikonloput, jolloin ei tarvitse tehdä töitä, illoista puhumattakaan.”

Lukiossa työskentelevät vastaajat Fiilismittarin väittämään ”Tunnen hukkuvani työmäärään” (Syyskuu 2021).

Taulukko 6.		
Liian usein työssä/ työpaikalla tapahtuvat muutokset*, 2021	Lukiossa työskentelevät	Kaikki vastaajat
KA	3,5	2,9
Erittäin tai melko harvoin/ ei koskaan	27 %	48 %
Silloin tällöin	18 %	25 %
Erittäin tai melko usein	55 %	35 %
N	149	1186

*Kuormitusta on arvioitu asteikolla 1–5.

46 % kokee usein työstressiä

Työstressin yleisyyttä on arvioitu Barometreissä viisiportaisella asteikolla (1= erittäin harvoin, 5= erittäin usein). Lukioissa työskentelevien vastaajien keskiarvoksi saatiin 3,3, mikä vastasi muiden vastaajien keskiarvoa. Stressaantuneiden osuus oli kasvanut edellisistä mittauksista.

Lukioissa työskentelevistä vastaajista 46 % koki stressiä erittäin tai melko usein vuonna 2021. Vastaava luku muiden vastaajien keskuudessa oli 43 %. (Taulukko 7.)

40 % vuonna 2019 ja 44 % vuonna 2017 lukioissa työskentelevistä vastaajista koki stressiä erittäin tai melko usein. Vastaavat luvut koko aineistossa olivat 39 % ja 43 %. (Taulukko 8.)

Korkeammaksi raportoitu stressi oli vuoden 2021 aineistossa yhteydessä kuormitustekijöiden kanssa. Osioista parhaiten korkeaa stressinkokemusta selitti liialliseksi koettu työmäärä, jatkuva kiire ja kireät aikataulut, työhön sisältyvät hankalat vuorovaikutustilanteet sekä liian usein työssä tai työpaikalla tapahtuvat muutokset.

Taulukko 7.			
Työstressin* keskiarvo	2021	2019	2017

Lukioissa työskentelevät	3,3	3,2	3,4
Kaikki vastaajat	3,3	3,2	3,3

Taulukko 8.	2021	2019	2017
Liian usein työssä/ työpaikalla tapahtuvat muutokset*			
2021			
Erittäin tai melko harvoin	23 %	22 %	20 %
Silloin tällöin	31 %	38 %	36 %
Erittäin tai melko usein	46 %	40 %	44 %
N	147	130	162

* Kysymykseen ”kuinka usein tunnet tällaista työn aiheuttamaa stressiä?” on vastattu asteikolla 1-5, jossa 1 = erittäin harvoin ja 5 = erittäin usein.

Työtyytyväisyys lukioissa on yhä korkeaa

Työniloa on mitattu barometrissä kolmella kysymyksellä koskien työtyytyväisyyttä, työssä koettua innostusta ja työhön syventymisen mukavuutta. Työnilon on havaittu laskeneen koulutus-, kasvatus- ja tutkimusaloilla huolestuttavasti. Lukioissa työskentelevien keskuudessa työnilo on kuitenkin ollut keskimääräistä korkeampaa, vaikka onkin laskenut vuoden 2017 mittauksesta. (Taulukko 9.)

Vuonna 2017 työnilon mittariston keskiarvo lukiovastaajien keskuudessa oli 3,9 ja vuosina 2019 ja 2021 keskiarvo oli 3,8.

Työtyytyväisyyden keskiarvoksi lukioissa vuonna 2021 saatiin 3,8, joka oli oppilaitosmuotojen tuloksista korkein. Työtyytyväisyyden kokemukset olivat kuitenkin heikentyneet lukioissa työskentelevien keskuudessa vuoden 2017 mittauksesta. Vaikka tyytyväisten osuus vuonna 2021 oli hieman noussut vuoden 2019 mittauksesta, on tyytymättömien osuus kasvanut tasaisesti vuodesta 2017 saakka. (Taulukko 10.)

Vuonna 2021 erittäin tai melko tyytyväisiä oli 72 % ja erittäin tai melko tyytymättömiä 14 %. Vuonna 2019 erittäin tai melko tyytyväisiä oli 69 % ja erittäin tai melko tyytymättömiä 12 %. Vuonna 2017 erittäin tai melko tyytyväisiä oli 77 % ja erittäin tai melko tyytymättömiä 11 %.

Työnimulla tarkoitetaan myönteistä tunne ja motivaatiotilaa, siihen liittyy tarmokkuus, omistautuminen ja työstä nauttiminen⁶. Koetusta työnimusta seuraa positiivisia vaikutuksia sekä työntekijälle itselleen, että koko organisaatiolle. Työnimu lisää mm. työhön sitoutumista, aloitteellisuutta ja uudistushalukkuutta. Työnimu on pysynyt lukiovastaajien keskuudessa keskiarvoon verrattuna korkeana mittauksesta toiseen.

Erittäin tai melko usein työstä innostusta koki 67 % vuonna 2021, 65 % vuonna 2019 ja 67 % vuonna 2017.

Työhön syventyminen oli erittäin tai melko usein mukavaa 67 % mielestä vuonna 2021, 66 % mielestä vuonna 2019 ja 72 % mielestä vuonna 2017.

Taulukko 9.	2021	2019	2017
Työnilon* keskiarvo			
Lukioissa työskentelevät	3,8	3,8	3,9

⁶ ks. esim. Työterveyslaitos, *Työn imu*: www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/tyon-imu

Kaikki vastaajat	3,7	3,8	3,8
------------------	-----	-----	-----

* Työniloa on arvioitu kolmella kysymyksellä, joihin on kuhunkin vastattu asteikolla 1-5, jossa 1= erittäin harvoin ja 5= erittäin usein.

Taulukko 10. Työtyytyväisyys* Lukioissa työskentelevät vastaajat	2021	2019	2017
Erittäin tai melko tyytymätön	14 %	12 %	11 %
En tyytymätön, en tyytyväinen	15 %	20 %	12 %
Erittäin tai melko tyytyväinen	72 %	69 %	77 %
N	147	130	162

* Työtyytyväisyyttä on arvioitu asteikolla 1-5, jossa 1= erittäin tyytymätön ja 5= erittäin tyytyväinen.

Mikä työn positiivisiin ulottuvuuksiin vaikuttaa koulutus-, kasvatust ja tutkimusaloilla?

Työniloa selittivät vuoden 2021 barometriaineistossa vahvimmin kehitymis- ja vaikutusmahdollisuuksia kartoittavan osion kysymykset. Parhaat selitysarvot tulivat mahdollisuuksille käyttää tietoja ja taitoja työssä, työn tarjoamille mahdollisuuksilla henkilökohtaiseen kehittymiseen ja mahdollisuuksille vaikuttaa työn kannalta tärkeisiin päätöksiin. Vahvin negatiivinen vaikutus työniloon puolestaan oli kuormituksella liittyen vaihtelun puutteeseen työssä ja työn liialliseen vaativuuteen.

Kun vastaavia yhteyksiä tarkasteltiin vain lukiovastaajien osalta, poikkesivat selitysarvot hieman koko aineiston arvoista. Otokseen pienuuden takia tulokset eivät ole yleistettäviä, mutta saattavat antaa viitettä siitä, mikä lukioiden opetushenkilöstön työniloa on laskenut. Suurimmat positiiviset selitysarvot jakautuivat pääsääntöisesti samoille tekijöille, kuin koko aineistossakin, mutta lukioissa työskentelevien keskuudessa tietojen ja taitojen käyttö työssä korostui enemmän, kun koko aineistossa, muiden selitysarvojen hieman heikentyessä. Korkein negatiivinen selitysarvo oli lukioissa vaihtelun puutteesta johtuva kuormitus, mutta toisin kuin koko aineistossa, usein liialliseksi koetun työmäärän kuormitus oli vahvassa negatiivisessa yhteydessä työniloon. Myös jatkuvaan kiireeseen ja kireään aikatauluun liittyvä kuormitus ja huonoon perehdytykseen uusiin toimintatapoihin liittyvä kuormitus oli lukiovastaajien keskuudessa vahvemmin negatiivisessa yhteydessä työnilon kanssa.

Työn voimavaratekijät

Työn voimavaratekijät lisäävät työnimua. Työn voimavaroja voi tunnistaa niin tehtävään, työyhteisöön ja sen vuorovaikutukseen, kuin organisaatioonkin liittyen. Työterveyslaitos on nimennyt kolme työn imun kannalta tärkeintä, ammatista riippumattomasti voimavaratekijää: työn kehittävyden, välittömän palautteen omasta työstä sekä voimaannuttavan tiimityöskentelyn⁷.

OAJ kartoitti jäsenten kokemuksia työn voimavaratekijöistä Fiilismittarissa joulukuussa 2022. Lukioissa työskentelevistä vastaajista 52 % kertoi tunnistavansa työnsä voimavaratekijöitä hyvin. Luku oli kuitenkin koko vastaajajoukon kokemusta hiukan matalampi, sillä kaikista vastaajista 54 % kertoi tunnistavansa voimavaratekijöitä työssään hyvin.

⁷ ks. esim. Työterveyslaitos, *Työn imu*: www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/tyon-imu

Kommenttiosiossa lukioissa työskentelevät vastaajat olivat kuvailleet työnsä voimavaratekijöitä saman suuntaisesti, kuin muutkin vastaajat. Voimavaroiksi moni nimesi työyhteisön ja työkaverit, motivoituneet oppilaat sekä mahdollisuuden seurata oppilaiden oppimista ja edistymistä. Osa kuitenkin koki kuormituksen syöväen työn voimavaratekijöitä. 8 % lukioissa työskentelevistä vastaajista ei kokenut tunnistavansa voimavaratekijöitä tai osannut nimetä sellaisia, osa koki kuormituksen niin korkeaksi ja työn niin kiireiseksi, ettei työn positiivisiin puoliin ollut mahdollista keskittyä.

“Tunnistan myös voimavaratekijöiden hupenemisen uudistus ja lisävastuu kerrallaan. Voimavaratekijät alkavat löytyä enenevässä määrin pääosin työn ulkopuolelta.”

“Työkaverit, jotka aina antavat ajastaan hetken ja kuuntelevat, jos on tarvetta tuulettaa ajatuksia ja fiiliksiä. Jokainen oppilas ja opiskelija, jonka silmistä näkee, että olen onnistunut jossain. Hyppytunnit ja satunnaiset opetuksettomat päivät, jolloin saa rauhassa tehdä tekemättömät työt. Palkkapäivä.”

Lukiossa työskentelevät Fiilismittarin vastaajat kysymykseen “Tunnistatko työssäsi voimavaratekijöitä?” (12/2022)

Fiilismittari (10/22) kertoo, että työ koetaan lukioissa mielekkäämmäksi, kun vastaajien keskuudessa keskimäärin.

Lukioissa työskentelevistä Fiilismittarin vastaajista 58 % kertoi kokevansa työn mielekkääksi ja vain 8 % kertoi, ettei koe. Kaikista vastaajista puolestaan 54 % koki työnsä mielekkääksi ja 11 % ei kokenut.

Ne vastaajat, jotka kokivat työnsä mielekkääksi, kertoivat työnsä olevan merkityksellistä ja yhteiskunnallisesti tärkeää, työn monipuolisuus ja kohtaamiset työssä koettiin arvokkaiksi. Siinä ryhmässä, joka ei kokenut työtään mielekkääksi tunnistettiin niin ikään perustyön mielekkyys, koettiin muun työn, työn raskauden ja uupumuksen kokemusten vievän työltä sen mielekkyyden.

“Kun näkee, että opiskelijat oikeasti oppivat jonkin asian ja pärjäävät sen jälkeen paremmin, koen työn mielekkääksi. Myös aidot, hyvät vuorovaikutustilanteet ovat hienoja. Suureksi osaksi kuitenkin en: on paljon kaikkea ylimääräistä sälää, mitä pitää tehdä työn lisäksi, vaikeiden opiskelijoiden, levottomuuden ja osaamattomuuden sietäminen on raskasta, sekä ilta- ja viikonlopputyöt uuvuttavat”

“Joka päivä on olo, että on voinut tehdä jotain merkityksellistä.”

Lukiossa työskentelevät Fiilismittarin vastaajat kysymykseen “Koetko työsi mielekkääksi?” (10/2022)

Lopuksi

OAJ on linjannut keväällä 2023 hallituskauden tavoitteisiin neljä koulutuksen ajankohtaista kynnyskysymystä; koulutuksen rahoitus on nostettava kestäväälle tasolle, oppimistulosten lasku on

pysäytettävä, koulutustaso on käännettävä nousuun ja koulutus-, kasvatus- ja tutkimusalojen työntekijöiden työhyvinvointi ja jaksaminen on turvattava.⁸

Koulutustasolla on keskeinen merkitys siinä, millaiseksi tulevaisuuden Suomi muotoutuu. Tavoitteena täytyy pitää korkean koulutustason ja elintason säilyttämistä, mikä onnistuu ainoastaan huolehtimalla siitä, että koko koulutusketju on kunnossa ja jokaiselle oppijalle tarjotaan laadukasta ja tarkoituksenmukaista opetusta koko hänen opintopolkunsa ajan. Taloudellisia panostuksia ja riittävät resurssit tarvitaan kaikille koulutusasteille.

Lukio on keskeinen väylä jatko-opintoihin. Kaikille lukiolaisille kautta Suomen on kyettävä tarjoamaan tasalaatuaista koulutusta ja riittävää oppimisen tukea. Lukiota valmistuville on varmistettava hyvä yleissivistys ja akateeminen osaamistaso, näin turvataan mahdollisuudet menestyä jatko-opinnoissa.

Lukioiden ammattitaitoinen opetushenkilöstö on avainasemassa varmistamassa näiden tavoitteiden saavuttamista. Mikäli henkilöstö kuormittuu ja uupuu vuodesta toiseen, työn ilon samanaikaisesti laskiessa, kuinka lukiokoulutuksen laadukkuus ja sitä kautta maamme koulutustaso voidaan turvata?

Työnilo ja työnimu on saatava lukioissa takaisin nousuun, mikä onnistuu työn kuormittavuutta rajaamalla ja työn voimavaratekijöitä vahvistamalla. Työn positiiviset ulottuvuudet paitsi ehkäisevät uupumista ja vähentävät alanvaihtohalukkuutta, myös vahvistavat työn vetovoimaa. Lukioiden opetushenkilöstöllä on paljon edellytyksiä löytää työnsä ydin, josta ammentaa jaksamista. Se ei kuitenkaan onnistu, mikäli työkuorma kasvaa ja jatkuvasta muutoksesta tulee perustila. Niin kuormittuneet nuoret, kuin heidän kuormittuneet opettajansakin tarvitsevat työrauhan.

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ, OAJ

Sipuliina Kinanen, korkeakouluharjoittelija

4/ 2023

⁸ OAJ: näkemyksartikkeli *Neljä kynnyskysymystä Suomen tulevaisuudelle: Näissä asioissa tarvitaan hallitukselta suunnanmuutos*: www.oaj.fi/ajankohtaista/nakemyksemme/2023/hallitusneuvottelut-4-kynnyskysymysta-suomen-tulevaisuudelle/#kynnys3